

2. **BEZ** *praep* (6459)

bez (6405), **beze** (53), **biez** (1); *biez ZapWar 1529 nr 2477*; *beze OpecŻyw (beze wszego) 105v, LibLeg (- tcienia) 7/31, RejŁas (- wszej) 411, BielKom (- mnie) F8v, LubPs (- wszej) N5v, KrowObr (- mnie) 59v, (- krztu) 104, (- krwie) 200, RejWiz (- wszej) 37, 71v, 73v, Leop (- wszej) Ier 22/28, UstPraw (- czci) I4, BielKron (- mnie) 207v, 306v, (- czci) 309v, KochSat (- mnie) Bv, Mącz (- dna) 1d, (- krwie) 367c, OrzQuin (- mnie) K3v, HistRzym (- mnie) 27, 116, RejPos (- mnie) 59v, RejPosWiecz² (- mnie) 93, BiałKat (- czci) 168v, RejZwierc (- krwie) 194v, WujJud (- krztu) 94, BudBib (- mnie) Gen 41/16, BudNT (- wszego) b6v, (- wszej) b8v, (- krwie) Hebr 9/20, ModrzBaz (- wszego) 32, SkarJedn (- mnie) 280, KochJez (- krwie) B3, WerGość (- wszego) 213, ArtKanc (- wszej) B2v, ActReg (- wsi) 130, Calep (- krwie) 381a, (- szwu) 522b, WujNT (- czci) Matth 13/57, Mar 6/4, (- krztu) s. 313, 323, (- mnie) Ioann 15/5, (- krztu) s. 541, (- czci) 1.Cor 4/10, SarnStat (- czci) 74, 219, 595, 610, SkarKaz (- mnie) 347, CiekPotr (- krwie) 64, PaxLiz (- mnie) C3v.*

bez (5502), bes (781), besz (61), beż (55), beś (4), beź (3).

e jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

I. cum G (6458) :

1. Oznacza brak, nieposiadanie, pozbawienie, wyłączenie; *absque Mącz, Calep, Cn; sine Mącz, Calag, Cn; ab Mącz, Calep; citra Mącz, Cn; expers, orbis Calag, Cn; abs, extra, haud Mącz; a, se, seorsus, viduatus, viduus Cn (często oddane przez prefiks in-, ex-) (6396)* : *Then ma chodzych wthakyey przygodzye bełz lysthow tych tho starołth pogranycznych MetrKor 34/134 (8); Bez prace/ nie będą kołacze. BierEz O2 (28); Ivdáls tu natychmiáłt ku Iezufowi przyftapiwłłfy/ bezewłłwego fromu pozdrowil go rzekáłz. OpecŻyw 105v (62); OpecŻywList C; OpecŻywSandR nlb 6; ForCnR A2 (9); PatKaz I 4 (15); PatKaz III 89v; Murm 170 [2 r.]; yakom ya hy przodek moy bylem wposesiey hy zatrzymałem wpokoyv vysey trzech {lath} hymyeny wsisthko {moye} sbersz vedlie prawa mego biesz zadnego [pr]gabanya ZapWar 1529 nr 2477 (3); TarDuch A6 (2); A tak kto vmnieyfza w łobie krwie bez potrzeby/ taki człowiek vmnieyfza y żywota. FalZioł V 57 (36); FalZiołUng V 119; BielŻyw 27 (23); BielŻywGlab nlb 12; GlabGad A4v (16); dla tego wżyczy z dziecmi y z niewiałthami bez żadney lutołci byli pobici. MiechGlab 17 (7); BierRozm 6 (3); KłosAlg A2 (3); Agdi listh bandzie przethłczyon abo thełł bezethczyenya thobie káłz mowicz thedy bandzyełł na then sposzob mowicz LibLeg 7/31 (35); WróbŻołt B2 (9); WróbŻołtGlab A3 (2); RejŁas w. 4; Przez dzień y przez noc będę wołáł bez odpoczynku moy pánie RejPs 31 (67); iż ktoby bez prava a bez Prziwiliyyv niesłwłłne na rzekach hamowanie [...] vczyniel zeby zato karanie czirpiał. ComCrac 13 (5); RejRozpr F3 (7); ConPiotr 32 (2); LudWieś A2v; LibMal 1545/ 102 (6); SeklWyzn b4v (2); A teraz ielzče wżytkego znowus poprawiła Zes mię beż mey włzey winy w kłopot przyprawiła RejJóz H5 (20); SeklKat C4v (10); RejKup b3 (30); HistAl B7v (8); KromRozm I B3v (18); KromRozm II 14 (16); KromRozm III N8v (28); Diar 37 (22); Boć jedno to zadzierżewa nasze wolności, że bez nas nic nowego na nas KJM stanowić i z WM nie może. DiarDop 111 (10); Boć wam łemną káłzda rzecz przychodzi/ Bezemnię łie dobrze nie vrodzi BielKom F8v (7); Nye bez przyczyny tedy Sáłomon każe łie wyarowác gładkyey byáley głowy GliczKsiqż P7v (40); A ták wżycy yelłizełłcye gdy co Pánu łlubili/ Ia wam*

rządę bez odwołki byfcye wżytko pełnili *LubPs* R4v (46); *GroicPorz* A4 (48); Wiem że ciało Pána Krytułowe/ ktore ieft w niebie/ nieieftth martwe/ áni bezekrwie. *KrowObr* 200 (91); Bo pátrż kiedy pijány bez rozumu chodzi/ Anifam wzwie by bydlę kiedy nacż vgodzi. *RejWiz* 137v (162); *Leop Iudic* 5/27 (75); *OrzList* a4 [3 r.] (18); *UstPraw* D2 (30); *KochZuz* A3; *LeszczRzecz* A2; *RejFig* Aa2v (9); *RejZwierz* 121v (52); *WyprKr* 9 (25); Ty rzeczy przypominay/ [...] áby fię nie wdawali w łpory około łow bez żadnego pożytku *BibRadz* 2.Tim 2/14 (49); *OrzRozm* B2 (65); chodźili nágo iáko ie mátká vrodziła bez wftydu/ bez boiáźni Bożey *BielKron* 448v (295); *GrzegRóżn* D (2); *KochSat* A3v (2); *KwiatKsiąż* B2v (3); *Mącz* 1b (97); *OrzQuin* A2v (53); *Prot* A3v (3); *SarnUzn* C7 (26); *SienLek* 10v (39); *RejAp* 177v (65); *GórnDworz* L3 (95); *GrzepGeom* A3v (10); *HistRzym* 7v (30); *RejPos* 271 (363); *RejPosWiecz*² 91 [2 r.] (5); *RejPosWiecz*³ 97 (4); *BiałKat* c3v (29); *BielSat* M4 (6); *KwiatOpis* C3v; *GrzegŚm* 14 (2); *KuczbKat* 1 (26); *RejZwierc* 214v (220); *BielSpr* b3 (25); *KochMon* 31 (2); Infze też wżyftkie rzeczy/ [...] á ná imię od powłzechnego Synodu Trydentłkiego podáne/ vftáwione/ y obiaśnione/ bez wátpienia przyjmuię y wyznawam *WujJud* 27; Prawdác ieft iż godzien tego Pan Bog/ áby mu bez względu zapláty łłuzono *WujJud* 107v (112); *WujJudConf* 8v [2 r.] (44); *RejPosRozpr* b3 (3); *RejPosWstaw* [41³] (8); *BudBib* A2v (34); *HistHel* B3 (2); *MycPrz* I A2 [2 r.] (5); *Strum* A4 (7); *WierKróc* A2 (4); *BiałKaz* B2 (16); *BudNT* a4v przedm (26); *CzechRozm* 72 (245); *PaprPan* A3v (17); *KarnNap* A2 (8); Bo máłzkára/ rołpułzcza wżytkim bez bráku/ do włzelákiey nie wftydliwości wodze *ModrzBaz* 36 (95); *ModrzBazBud* ¶6v; *SkarJedn* 11 (157); Podobno y to/ álbo bez podobno/ máło Co grzeczy *KochDryas* [A3], A2; *KochOdpr* B2v (5); *Calag* 305b (7); Ná lwá frogiego bez obrázy wśiędzielz *KochPs* 139 (14); *SkarŻyw* 112 (225); *ZapKóscier* 7 (5); *KochTr* 6 [2 r.] (3); Ale Połowcy vczyniwłzy rozruch/ ifz bez ich rády pokoy łkończył/ zábili Kniáziá Romaná. *StryjKron* 190 (64); Iáko mátká bez przykłádu porodziła łprawcę łwego/ ták wierzyć mamy *CzechEp* 257 (183); *CzechEpPORz* *3v; *KochJez* A2 (3); *NiemObr* 3 (41); *KochFr* 15 (10); *GórnRozm* A2 [4 r.] (55); *KlonŻal* C4 (2); *KochDz* 107 [2 r.]; *KochMarsz* 154; *KochMuza* 25; *KochSz* A2 (3); *KochWz* 141; Bóg mie łmácznego żywotá Náuczył/ żyć bez kłopotá. *KochMRot* B2 (5); *ReszPrz* 66 (32); *ReszHoz* 128; *ReszList* 148 (8); *WerGośc* 204 (10); *WerKaz* 284 (8); *WisznTr* 8 (7); *BielSen* 6 (2); *BielSjem* 5 (9); *KochPam* 82 (2); *KochPieś* 7 (8); *KochSob* 57 (6); *KochTarn* 78; *PudłFr* 8 (12); *ArtKanc* A11v (24); *BielRozm* 17 (4); *PaprUp* A4 (4); *KochProp* 5; *KochWr* 25; *ZawJeft* 21 (7); *ActReg* 5 (69); *Calep* 5b (44); *GostGosp* 92 (28); *GostGospPon* 169; *GrochKal* 5 (3); *Phil* C2 (19); *GórnTroas* 4 (40); *KochCn* B3v; *KochCzJan* A2v [2 r.]; *KochPij* Cv (2); *GrabowSet* B4 (57); *KochFrag* 15 (4); *OrzJan* 14 (25); *OstrEpit* A2; *WyprPl* B2 [2 r.]; *LatHar* 105 (108); *KołakCath* A4v (5); *KołakSzczęśl* A2 [3 r.] (11); *RybGęśli* B (9); że wiára bez vczynkow nie nie ieft pożyteczna. *WujNT* 519 (288); *WysKaz* 4 (10); *JanNKar* A2v (17); *JanNKarKoch* Fv (2); *SarnStat* *3v (159); *SiebRozmyśl* K4v (15); *WitosłLut* A2v (2); *GrabPospR* Lv (7); *KlonKr* D4v [2 r.] (3); *KmitaSpit* A2v (9); *PowodPr* 3 (42); *SkarKaz* 3 (159); *VotSzl* A4v (14); Bez kofztu łwego, wielce tym xtałtem go łobie Obowiáżełz *CiekPotr* 26 (22); *CzahTr* Ev (15); *GosłCast* 4 (21); *PaxLiz* A2v (9); áby lud Boży nie był iáko owcá bez páłterzá. *SkarKazSej* 678a (86); *KlonFlis* A2 (23); *SkorWinsz* A2; *SapEpit* B4v; *KlonWor* 4 (35); *PudłDydo* A2 (5); *Szarz Ryt* C2v (5).

W charakterystycznych połączeniach: bez Boga (28), bojaźni (58), boleści (18), cnoty (25), czci (15), jeden (żaden) bez drugiego (17), dusze (17), godności (21), grzechu (89), karania (27), kłopotu (22), lutości (litości) (34), łaski (52), miłosierdzia (56), nadzieje (15), nauki (nauk) (29), obrazy (obrażenia) (36), obrony (22), odmiany (odmienności) (14), odporu (19), odwołki (odwołok) (27), omieszkania (34), pieniędzy (22), pisma (39), pociechy (14), początku (27), pokuty (16), pomocy (64), pomsty (38), potomstwa (potomka) (27), potrzeby (25), pożytku (pożytkow) (29), prace(j) (47), praw(a) (19), przyczyn(y) (400), przygany (23), przyzwolenia (16), rady (36), rozmysłu (48), rozsądku (17), rozumu (50), skutku (7), sprawy (24), szkody (107), trudności (42), uczynkow (63), wątpienia (wątpliwości) (19), wiadomości (38), wiary (61), wiedzenia (11), winy (winności) (77), wolej (86), wstydu (79), względu (6), zakonu (38), zasług(i) (42), zmaży (36).

Frazy: »bez tego nie może być, bez tego nie moc być« [szyk zmienny] (33): *GlabGad* L7v; *Diar* 67; Bo bez tego wrzędnik żadeny nie może być/ Gdy bywa ludziom winien/ musi wiele ćirpieć. *RejZwierz* 25; *BielKron* 10v [2 r.], 333; *KochSat* B4v; *RejAp* 38; *GórnDworz* E3v, V5v; *RejPos* 279; *RejZwierc* 15v, 68, 79v, 113, 176, 196v, Aaa; *WujJud* 181v; ábowiém nie może być bez tego by fy e y Grobla nie miała trząść kiedy Młyn miele *Strum* I2; *CzechRozm* 39v; *ModrzBaz* 47, 74, 102v; *SkarJedn* 396; *CzechEp* 10 [2 r.], 358; *WisznTr* 12; *ActReg* 97, 98; *PowodPr* 81, 85.

»bez tego (czego) może być, moc być bez tego (czego)« [szyk zmienny] (5): *KochDz* 106; aiam go nazaiutrz częstował on mógł bydz bez tego *ActReg* 101; Odłóźciéłz co mniémacie potrzebá iednému/ Bez czego téz może bydz/ daycie pokóy temu. *WyprPl* A4v, B; *PowodPr* 47.

»bez tego (ktorego) nic« (2): Mufzę fię wždy íam pochwálić/ bo dziś bez tego nic *KlonŻal* E4; *JanNKar* D2v.

»bez tego nie będzie« (2): á przedfię bez tego nie będzie áby czego nie oberwał. *RejZwierc* 89v; *CzechRozm* 76v.

Wyrażenia przyimkowe: »bez ale« = bez zastrzeżeń, bez wady, doskonały (3): áni íe może náleść człowiek ná íwiecie bez Ale *GórnDworz* C4; gdyż dworney pániey coby íe wśzytkim wobec/ bez Ale podobála/ [...] niemáłz/ áni było nigdi ná íwiecie *GórnDworz* V7, D4.

»bez czasu« = przedwcześnie (16): *RejPs* 135; Boię íe iż wilká z láfu Wyfsczekałz ná íe bez czáfu *RejRozpr* E4; *RejJóz* D, F7v; Ani śmierć ni przygodá/ á wśzytko tho minie/ A bez czáfu łufznego żaden człek nie zginie. *RejWiz* 109v, 112, 127v, 190v, 192v; *RejZwierz* 133; A ielli kto brzemienną niewiáltę vrázi iż bez czáfu porodzi/ ma opráwić winny/ według wyroku Sędzyow *BielKron* 44v; *RejPos* 234, 323 [2 r.]; *RejZwierc* 232v; *GórnTroas* 23.

»bez czasu« = przedwiecznie, poza czasem (6): Oto iá lyn Boży przed wśzytkimi wieki z oycá bez tzáfu/ á záfię s Pánny Máryey pod tzáfem/ prawdziwy tzłowiek národzony *KrowObr* 46v; *CzechRozm* 58v, 65; Duchu í. od obudwu tchniony y pochodzący od wieku bez czáfu *SkarKaz* 279b, 279b, 484b.

»bez dzięki« = niedobrowolnie, z musu: *Fatigare Iovem votis*, Proźbámi á Modlitwámi Bogá ípracowác/ wyprośić bezdzięki. *Mqcz* 119d.

»bez (wszego, żadnego) końca; bez dokonania; bez dokończenia« = nieskończony, wieczny; w nieskończoność, na wieki, (na) zawsze, wciąż, ustawicznie (70 : 3 : 1): *OpecŻyw* 185v, 187v, 191; ale radfíey nad nami racz vtwierdzic bez dokonczenia fwięte milofierdzie twoie. Amen. *RejPs* 172v, 43v,

54, 94v, 99v, 195 (9); *LibLeg* 11/33; *LubPs* O5, Q4v, ee, ee6, ee6v; *RejWiz* 2v, 113v, 154; *Mącz* 267b; *SienLek* 243; *RejAp* 9, 16, 158v, 178 [2 r.], 185v; *HistRzym* 98; ktoreby [ciało] thu do czału odćirpyawfzy śmierć swoię/ iużby dáley wiecznie/ á nigdy/ á bez końcá ćirpieć nie mogło *RejPos* 293, 34v, 277, 318v, 321v, 326v, 329v; *BiałKat* c3v, 73v; *RejZwierc* 179v; *WujJud* 75; *CzechRozm* 142v; *SkarJedn* 202, 282, 361; ktoremu cześć bez końca na wieki wiekom Amen. *SkarŻyw* 504, 1, 4 [2 r.], 21, 63, 74, (15); Po tych Arifstoteles/ Cicero/ Xenophanes/ Auerrois/ etc. Swiát być wieczny bez początku/ y bez dokonania wywodzili *StryjKron* 1; *WerGość* 213; *KochPieś* 50; *ArtKanc* B12v; *Calep* 533b; *GrabowSet* B4v, K2v, P2v; *LatHar* 561, 571; *KońakCath* B3v; záczywszy teź zbytnie á niezbożne w onych rzeczách ziemńkich nád Bogá się zákochanie/ w ośtáteczne bez końcá vtrapienie onym się obracało. *PowodPr* 7; *SkarKaz* 208a, 639b. Cf »bez miary«.

»bez liczby; bez pocztu« = *mnóstwo, niezliczona ilość; niezliczony; bardzo dużo, wiele* (82 : 2): *OpecŻyw* 174; *BielŻyw* 113; *LibMal* 1545/95, 1553/173 [2 r]; *BielKom* E6; *LubPs* Lv, Yv; *RejWiz* 154v; y bez pocztu wypráwuię się queftiy á zágádek z Ewángeliey. *Leop* *B4v; Burząc teź y owczárnie nábráli bydká mnośtwo beż [!] liczby/ y Wielbładow *Leop* 2.Par 14/15, *Num* 32/1, *Deut* 26/5, *Eccle* 4/16, *Sap* 18/12, *Is* 2/9, 2.*Mach* 12/16; *RejZwierc* 79; *OrzRozm* Ov; Słyżąc to Filińtyny/ zebráli się przeciw Izráelom trzydzyeści tyliąc wozow/ á sześć tyliąc ieznych z ludem bez liczby. *BielKron* 64v, 30v, 55, 60, 77, 92v (13); *HistRzym* 104v; *BielSpr* 61; *RejPosRozpr* b4; *BudBib* 1.Par 22/4, *Ier* 2/32; Tákże ono/ nafienie twe opánuie brany nieprzyaciól [!] śwych/ [...] y inśzych tym podobnych bárzo wiele/ á máło nie bez liczby. *CzechRozm* 155, A7, 6v, 51v, 115v; *SkarJedn* A2, 25, 87, 94, 120 (9); *SkarŻyw* A3v, 30, 189 [2 r.], 263, 481 (11); *StryjKron* 145, 370, 658; *CzechEp* 14, 81, 105, 107, 114 (12); *NiemObr* 71; *WujNT* 725; *WysKaz* 26; *PowodPr* 33; *SkarKaz* 419a, 456a; *GostCast* 17.

»bez mała« = *prawie, blisko, o mało co* (31): a tákiesmi się mwyely wroczyz bołmi go śchwkały po poliv bes mała trzi niedzielle. *LibLeg* 11/78; *BielKron* 170, 412, 436; Acz gdy się przypátruię tey łáwney [!] Koronie/ Widzę Okręt ná Morzu co bez máłá tonie. *Prot* B3v; *SienLek* 95v; *GrzepGeom* M4v; *WujJud* 227; *BudBib* C; *ModrzBaz* 24, 44, 48v, 64, 67, 123v, 135v; *KochPs* 43; *StryjKron* 195; *KochSob* 67; *Calep* 413a, 413b, 431a, 772a, 861a; *OrzJan* 15, 36, 50, 54, 66, 79; *LatHar* 510.

»bez (wszelakiej) miary« = *w ogromnej ilości, bez granic, bez ograniczenia, niezmiernie; bez umiaru, zbytnio* (80): *BielKom* Fv; *LubPs* S3v; *RejWiz* 11, 49; A gdy ták vczyńił powśtály zaby bez miary/ zákryły wśytkę zyemię Egipłką. *BielKron* 29; Ná ty łłowá poczęli wśyćy płákác á nárzekác bez miary *BielKron* 45v; bo mu w tym żadny winien nie był/ iedno śam śobie pijąc bez miary. *BielKron* 419v, 57v, 91, 124, 298v, 461v; *Prot* B2v; *GórnDworz* Cc7; Czemu ták wiele roznych Confelii/ Commentow/ [...] choć śprońnych á nikczemnych/ bez miary/ bez końcá/ wydáwác miedzy ludzie nie prześtawacie? *WujJud* 75, 106v; Moyżefz wedle miárki wźiał ducha Bożego: A Chriftus Pan bes miary. *CzechRozm* 106v, 2, 9, 20v, 23, 33v (13); *PaprPan* I4v, M4, Ff, Ff3, Gg4v; *SkarŻyw* 57, 113, 546; *CzechEp* 114, 167, 217 [2 r.], 270, 311 (10); *NiemObr* 33, 102 [2 r.], 104; *KlonŻal* D4v; *WerGość* 269; *BielSjem* 34; *PudłFr* 48, 49; *BielRozm* 5; *ZawJeft* 31; *Calep* 504b, 508b, 621b, 856a; *GostGosp* 62; *OstrEpit* A2v; *LatHar* 116, 145, 301; *KońakCath* A4v; *RybGęśli* Bv; *WujNT* 2.*Cor* 10/13, 15; *WysKaz* 44; *VotSzl* C4; *PaxLiz* E, E2; *KlonFlis* Ev, F2, H4v; *KlonWor* 15, 25.

»bez nazbyt« = *bez przesady*: bo może być křtałtowny vřarz/ bez Názbyt. *GórnDworz* L7.

»bez ochylenia« = *niechybnie, niewątpliwie*: Abowiem za nią [tę naukę] tho idzie/ że bez ochylenia trzech bogów mułżą łobie vbudować. *SarnUzn* G8v.

»bez odmacha« = *wprost, otwarcie, bez wahania* (2): Cha cha cha cha bes od macha Chcze mi fię tego walacha. *RejKup* i7v; *GórnDworz* P8v.

»bez ogrodkow« = *wprost, otwarcie, bez osłonek*: odpowiedam/ prawdę poproftu mowiac/ á zle też złym bez ogrodkow ábo winnikow nazywając *CzechEp* *3v.

»bez opisania« = *mnóstwo, niezliczona ilość*: [abyście bez omieszkania dali] aż do ftá bátow winá/ y do ftá bátow oliwy/ á foli bez opifánia [quod non scriptum est]. *BudBib* 1.Esdr 7/22.

»bez (wszej, żadnej) pochyby; bez (wszej) chyby (chybie)« = *bez wątpienia, niezawodnie, z pewnością* (108 : 21): *BielŻywGlab* n1b 15; *RejJóz* P2v; *KromRozm I* E2v, K2; *KromRozm II* d4v, t4, v3v; *KromRozm III* D3v, E7, H, I6, I6v (8); *GliczKsiąż* D8v; Wlfytki ptałzki nyebyeekye itez morfkye ryby/ Podales w posłufsenftwo yemu bez wfley chyby. *LubPs* C, Yv; Y ná zyemi y w niebye wfzedy zacnym będyefz/ A bez żadney pochyby pewnie tám ofiedzyefz. *RejWiz* 103, 70v, 142; *Leop Num* 32/23, *Deut* 5/25, *Ruth* 3/13, *1.Cor* 15/27; *RejZwierz* 23v, 79v, 110v, 125; *BibRadz I* *7; *BielKron* 115v, 195, 199, 211, 244 (10); *Mącz* 331b, 371d, 445d; *OrzQuin* Ov; *Prot* B2v; *SarnUzn* C8v, D8v, F8v, H2v, H3v; *LeovPrzep Samb* b4v; *GórnDworz* M, Cc4, Hh8, Kk, Kk2v, Ll, Ll5v; *GrzepGeom* F3v; *RejPos* 239; *BielSat* E; *KuczKat* a2, 195, 210, 415; *BielSpr* 20v, 57v; *WujJud* 35, 51, 156, 215; *MycPrz II* C; *CzechRozm* 27, 99, 126v, 173, 185v, 198, 212; *PaprPan* F, K4; *KarnNap* C4, E3, E4; *ModrzBaz* 8v, 114v, 116; *SkarJedn* 65; *Oczko* 10v; *KochPs* 153, 211; *SkarŻyw* 92, 173, [236], 242, 245; *CzechEp* 344, [413]; *NiemObr* 149; *KochMROT* B4v; *BielSjem* 22; *PudlFr* 7, 19, 65, 67, 68; *BielRozm* 33; *KochWr* 29 [2 r.], 30; *ActReg* 133, 149; *GrochKal* 18; *KochCz* B2v; Byście ználi czás/ bez pochyby pewnie/ [...] Wzgárdzilibyście *GrabowSet* X; *WujNT* 89, 419, 447, 460; *CiekPotr* 32; 53; *GosłCast* 35, 59; *PaxLiz* D2v; *KlonFlis* B3, B4v, D, E3v; *KlonWor ded* **3v.

»bez przestanku (żadnego); bez (wszego, żadnego) przesta(wa)nia; bez ustawiania« = *ustawicznie, bezustannie, ciągle; ustawiczny, bezustanny* (170 : 1 : 1): *OpecŻyw* 3, 54v, 55v, 88v, 145v, 151v; *RejPs* 51v, 52v, 98v, 108, 134, 215v; *LibLeg* 11/77v; *HistAl* D2, H7v; *KromRozm I* F, F3v; *KromRozm II* s3v, xv; *LibMal* 1554/184v; *LubPs* F4v, O2 [2 r.], R4, T5v [2 r.], dd3v; *Leop 4.Reg* 25/30, *Eccli* 20/28, *1.Thess* 1/2; *BibRadz Thren* 3/49, *1.Thess* 1/3; *BielKron* 4v, 20v, 58v, 136, 142 (14); *Endelechia*, *Latine*, *Continua motio*, *Vftawiczne/ Wieczne* á bez przestanku rużanie lámo z fwey mocy/ yáko yeft dużá człowicza *Mącz* 103d, 9d, [18a], [18b], 19c, 40a (46); *SienLek* 19v; *RejAp* 45v; *GórnDworz* P, Q8; *BiałKat* 161; *BielSat* Nv; *HistLan* E; *KuczKat* 185; *BielSpr* 42v, 69v, 75; *WujJud* 75, 156; *RejPosWstaw* 42; *CzechRozm* 115, 189v; *ModrzBaz* 9v; *SkarŻyw* 595; *StryjKron* 345, 642 [2 r.]; *CzechEp* 94; *NiemObr* 89; *KochSz* A2, B3; *ReszPrz* 4; *ReszHoz* 115; *ReszList* 164; *BielSjem* 36; *KochPam* 88; *KochSob* 56; *ArtKanc* B2v, B6v, G13, L10v, S7; *ZawJeft* 17; *Calep* 13b, 253a [2 r.], 526a, 545a, 788a (8); *GrabowSet* N4, Q4v [2 r.]; *LatHar* 38, 425, 569, 681, 723; *RybGęśli* B; *WujNT Act* 12/5, 25, s. 447 [2 r.], *Rom* 1/9, *1.Thess* 1/2 (13); Pan Bog wfzechmogący/ [...] W.X.M. [...] do požądánego końcá/ dobr nieprzemiennych záfwe bez przestánku niech prowadzić raczy. *WysKaz*)(3v, 45; *SarnStat* 136, 450, 474, 886; Dołyć będzie wyprawy ná Duchowne [...] kiedy

vcźciwe młodzi wychowanie opátrzywfzy/ fwą przednią ftraż do Pána Bogá trzymác bez vftawánia będą *PowodPr* 82, 20; *CzahTr* B3v; *GosłCast* 51, 75; *PaxLiz* C4; *KlonFlis* C3v.

»bez wagi« = *niezliczony, niezmierny*: Zelázá teź mnoftwo ná gwozdzie/ ná drzwi do bron/ y ná zbijánia/ zgotował Dawid/ y miedzi mnoftwo bez wagi. *BudBib* 1.Par 22/3.

»bez (wszego, wszelakiego, żadnego) wátpienia; bez (wszej, wszelakiej, żadnej) wátpliwości« = *niewátpliwie, z pewnoścíą (102 : 18)*: *OpecŻyw* 62, 86, 115v, [170]; *PatKaz II* 59v, 84v; To wino ma pić człówek trędowaty. Będzie zdrow bez wátpienia. *FalZioł* V 94, 117; *GlabGad* A3; *HistAl* D8, M6v; *KromRozm I* K2; *KromRozm III* C6; *GliczKsiqż* M6v; *BielKron* 56v, 63v, 97v, 193, 200v, 201; *Mqcz* 247b, 324c, 343a; *SienLek* 32, 107, 159, 173v; *RejAp* 69; *GórnDworz* C8, Aa2v, Ff5, Ii8, Kk, Ll7v; *HistRzym* 60v, 87v, 98; *RejPos* 212; *BiałKat* 178v; *KuczbKat* 120, 136, 155, 245; *BielSpr* 11, 58; *WujJud* A3v, 73, 84v; *WujJudConf* 94; *RejPosRozpr* c2, c2v; *RejPosWstaw* [21³]v, [41²], [41³], [31⁴]v, [110³] (8); Bo tám beze wśzego wátpienia Láćinśki tłumácł tak był przełóżył *BudNT* b6v; *CzechRozm* 61v, 63, 120, 130v, 174v, 189; *PapřPan* I2v; *SkarJedn* 279, 287; *KochDryas* A2; *Calag* 372b; *SkarŻyw* 27, 125, 242, 320, [407], 520; *CzechEp* 175, 228, 280, 294, 323, 344, 366; *NiemObr ktv*, 20, 154; *KochDz* 106; *ReszHoz* 133; *ReszList* 142, 154, 160, 163, 177, 187; *WerGośc* 255; *WerKaz* 283; *ArtKanc* S7v; *Calep* 528b; *OrzJan* 123; Ktorey [*wiary*] kto nie záchowa zupełney á nienárufzoney; bez żadney wátpliwości ná wieki będzie zátrácony. *LatHar* 371; *KołakSzczęśł* A4v; *WujNT* 89, 391, 417, 615, 1.Tim 3/16 (8); *WysKaz* 22, [23]; *PowodPr* 21; *SkarKaz* 3b, 243a, 312b; *CzahTr* F3, H2v, I3v; *KlonFlis* E.

»bez wieku« = *przedwiecznie*: dwie perfonie w Chriftnie kładác/ á inego z Oycá bez wieku á innego z mátki docześnie być mienił. *SkarJedn* 315.

»bez wieści« = *bez zawiadomienia, bez upředzenia, zniénacka, nagle, niespodziewanie; nagły, niespodziewany (59)*: *LibLeg* 11/133v; Tam nie małż żadney litofci tam pomłtha beż wieści Zadna ftraż nie iełł tak czuyna by cie vřtrzedz miała *RejJóz* F6, A7, C4v, D8, D8v, M4v, M4v *margin*; *RejKup* f3v; *BielKom* B4; *RejWiz* 6v, 17v, 130v; *BielKron* 68, 252, 255, 301v, 345 (14); *Mqcz* 27b, 265d, 269a, 274c, 321b [2 r.], 328b; Bo nie dufay fortunie choć cie kęs popieści/ Tá łáfká iey áni wzwięłz gdyć zginie bez wieści. *RejZwierc* B4, 269v; *PapřPan* Bb2v; Obawiał fię teź Witold áby go Skirgáyłó bez wieści nieřpodzianego kiedy nie zábił *StryjKron* 482, 170, 175, 235, 270, 306 (18); *KlonŻal* C4v; *GrochKal* 9; *JanNKar* D3v; *KlonWor* 30.

2. *Minus, mniej, po odjęciu; minus Vulg (29)* : A 7. goráczozołtych [*postawów kupił*] po 6. zło. bez 1/2 ort. *KłosAlg* F4v, F4, F4v [2 r.], G, G2v [2 r.], H3 [2 r.]; *LibLeg* 10/97 [2 r.]; V myřtrza thegořch Maczieya vkradli řthuką olovu kthora przedali za 6 grořchi beř szelyaga *LibMal* 1550/157v, 1545/101v, 1547/137v, 1550/154v, 1552/167v; Od Zydow podiątem pięć kroć czterdzieści plag bez iedney. *BibRadz* 2.Cor 11/24; *BielKron* 17v; *Mqcz* 17c, 503a [3 r.]; *LeovPrzep* Hv; ábowiełm Circumferentia iełł tak wielka/ iáko trzy Diámetry/y řiódma część Diámetru bez máłęgo káfká *GrzepGeom* H3v; Actus tedy ná dłużá y ná řzerzą ma náłzych Prętow dziewięć/ bez łokciá nie cáłęgo. *GrzepGeom* N2, N2; *CzechRozm* 139; *ZapKóścier* 23v; *WujNT* 2.Cor 11/24.

3. *Wbrew, przeciw (28)* :

Wyrażenia przyimkowe: »bez (wszelakiego, żadnego) prawa« (18): *RejKup* bb5, cc5; *BielKron* 231, 393v; *Mącz* 343b; *RejZwierc* 96, 237; Y bez wszelakiego prawá gwałtownie łobie włurpuią zwierzchność nád owczárnią Páńfką. *WujJudConf* 5v; *CzechRozm* 217, 233; Pátrz iáko [...] łami tyło Chrześciánmi być chcą/ inne włzytki zachodne kościoły bez prawá/ bez rozumu/ bez dowodu potępiáiąc. *SkarJedn* 334, 334 [2 r.]; *SkarŻyw* 558; *ActReg* 42; *OrzJan* 30 [2 r.]; *KlonKr* D.

»bez (wszelkiej) ustawy« (3): Podźmyłz zásię do Szynku iáki nierząd w mierze/ Bes wftáwy iáko chce ták zá kwartę bierze. *BielSat* B4v [*idem BielRozm* 15]; *BielRozm* 11, 15.

»bez [czyjej] wolej« (7): Ieslyzebi tes chcieli ktorzi bes woley náfzey vpornie pascz bidla na panstwie waschim taczí będą gardlem karany włitczy *LibLeg* 10/68v, 10/56v, 11/41v; [*książęta śląscy*] wdáli łie w Máńłtwo krolełtwu Czełkiemu/ nie máiąc ktemu łłuzney inney przyczyny iedno iż bez ich woley Krol Lokietko był ná krolełtwo wybran *BielKron* 373, 100; *BielSat* G2; *OrzJan* 6.

4. Prócz, z wyjątkiem, poza; *dempto, excepto, extra, prae, praeter, praeterea, praeterquam, praequam, salvo, superquam, usque ad Cn* (4) : *RejKup* dd2; Gdyż Bog nie ma bez łiebie Kánclerzá żadnego *RejWiz* 183v; *GrabowSet* Q3v; przedsię iednák nie ma go [*studenta*] śmieć żaden imáć álbo trzymáć bez łług Rektorowych *SarnStat* 204.

** Bez wystarczającego kontekstu (1) : *extra placitum, bez woley, nad wolyą* *BartBydg* 116b.

II. *cum A* (1) :

W wyrażeniu przyimkowym oznaczającym sprawcę czynności przy imiesłowie biernym; przez: ij czemu łie nie opatrzyłs na dzień łądny/ gdy żádny niebędzie mogł bytz bez drugiego włpomożon ij obronion/ ale łam łobie będzie brzemieniem cięłłkim. *OpecŻyw* 191.

Synonimy: 1. *krom, okrom*; 4. *chyba, krom, mimo, nad, okrom, oprócz, procz, wyjąwszy*.

Cf **PRZEZ**